

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARINA ETKİLİ BAŞVURU REHBERİ

- KAMU DENETÇİLİĞİ
KURUMUNA BAŞVURU
REHBERİ
- TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE
EŞİTLİK KURUMUNA
BAŞVURU REHBERİ

Consulate General of Sweden

ESHİD
Eşit Haklar
İçin
İzleme Derneği

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARINA ETKİLİ BAŞVURU REHBERİ

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMUNA
BAŞVURU REHBERİ

D. Çiğdem Sever

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK
KURUMUNA BAŞVURU REHBERİ

Ulaş Karan

Consulate General of Sweden

ESHİD Yayınları
Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD)
Çankaya Mah. Göreme Cd. Gülbahçesi Apt.
No: 7/4 Çankaya / ANKARA
Tel: 0312 468 21 52
www.esithaklar.org
email: esithaklar@gmail.com
info@esithaklar.org

Ulusal İnsan Hakları Kurumlarına
Etkili Başvuru Rehberi

Kamu Denetçiliği Kurumuna
Başvuru Rehberi

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik
Kurumuna Başvuru Rehberi

Ankara, 2025

ISBN: 978-625-95152-1-2

Raporu Hazırlayan: D. Çiğdem Sever - Ulaş Karan
Tasarım: Mehmet Ali Çelik

Basım Yeri: Eğiten Kitap Yayınları
Zübeyde Hanım Mah. Süzğün Sok. No: 7/A
İskitler – Altındağ/ Ankara
Tel: 0312 433 08 93

Ticari amaçlarla kullanılması yasaktır. Ancak kişisel, eğitimsel veya kâr amacı gütmeyen amaçlarla kaynak gösterilerek kullanılabilir.

*“Bu yayın Avrupa Birliği'nin maddi desteğiyle hazırlanmıştır.
İçeriğin sorumluluğu tamamıyla Eşit Haklar İçin İzleme Derneği'ne
aittir ve Avrupa Birliği'nin görüşlerini yansıtmaz.”*

Consulate General of Sweden

ÖNSÖZ

İnsan hakları, her bireyin onurlu, özgür ve eşit bir yaşam sürebilmesi için evrensel ilkeler üzerine inşa edilmiştir. Hakların hayata geçmesi ise yalnızca metinlerde güvence altına alınmasıyla değil, etkili ve erişilebilir başvuru mekanizmalarının varlığı ve işleyişiyle mümkündür.

Bağımsızlık güvencelerine sahip ulusal insan hakları kurumları, devletin insan hakları yükümlülüklerini yerine getirmesini izleyen, idari uygulamaların insan hakları standartlarına uygunluğunu denetleyen ve kamu otoritelerine bu doğrultuda yol gösterici tavsiyelerde bulunabilen yapılardır. Bu kurumlar, insan haklarının korunması yanında yapısal sorunların tespit edilmesi, ayrımcılık biçimlerinin görünür kılınması ve insan hakları bilincinin kamu yönetimi içerisinde kökleşmesi açısından da stratejik bir role sahiptir. Ulusal insan hakları kurumları, demokratik hukuk devletlerinin hesap verebilirlik yapısında önemli bir halka oluşturmakta ve bireylerin idare karşısında hak arama yollarını güçlendirmektedir.

Ulusal kurumlara yapılacak nitelikli başvurular, yalnızca bireysel hak ihlallerinin giderilmesiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda kamu kurumlarının insan hakları normlarıyla uyumlu, ayrımcılığı önleyici ve hak odaklı yönetim anlayışını benimsemelerine katkıda bulunmaktadır. Başvurular üzerine bu kurumlar tarafından verilen kararlar insan hakları temelli kamu politikalarının güçlenmesini sağlayabilir. Başvurular üzerine verilen tavsiye kararları ve yaptırımlar, benzer ihlallerin önüne geçilmesine ve yapısal sorunların görünür kılınmasına olanak tanımakta, bu da insan haklarının iç hukukta daha etkin korunmasını ve geliştirilmesini beraberinde getirmektedir.

Bu Rehber, Türkiye'de Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna yapılacak başvuruları daha etkin ve sonuç alıcı hale getirmeyi amaçlamaktadır. Özellikle dezavantajlı grupların, hak temelli çalışan sivil toplum örgütlerinin ve hak ihlaline uğramış bireylerin ulusal eşitlik kurumlarına erişim kapasitesini artırmak ve insan hakları standartlarının idari işleyişe yansımaları sağlamak açısından kritik önem taşımaktadır.

Rehber'de, etkili başvurunun nasıl hazırlanması gerektiği, hangi konularda hangi kurumlara başvuru yapılabileceği, başvurularda dikkat edilmesi gereken noktalar ve sürece ilişkin temel bilgiler herkesin erişebileceği sade ve anlaşılır bir dille sunulmuştur. Bununla birlikte, uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve ulusal mevzuat arasındaki ilişkinin nasıl kurulması gerektiğine dair yönlendirici notlar da özellikle insan hakları alanında çalışan örgütler için yol gösterici niteliktedir.

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği olarak, bu Rehber'in, adalete erişim ve hak arama mücadelesine; eşitliği savunmaya ve yaşanan ayrımcılıkları görünür kılmaya, hak temelli mücadeleleri güçlendirmeye katkı sunmasını umuyoruz.

Bu çalışmaya destek veren Avrupa Birliği'ne, katkı sunan uzmanlara ve insan hakları mücadelesini büyütmeye çalışan dostlarımıza içten teşekkürlerimizi sunarız.

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği

İÇİNDEKİLER

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMUNA BAŞVURU REHBERİ

GİRİŞ	9
1. Kamu Denetçiliği Kurumu nedir?	10
2. Kamu Denetçiliği Kurumunun (KDK) görevi nedir?	10
3. KDK'ya başvuru yapılamayacak konular var mı?	11
4. Kimler başvurabilir?	12
5. KDK'dan ne kadar süre içerisinde ve ne talep edilebilir?	13
6. KDK'ya başvuru yapmak hak kaybına yol açar mı?	14
7. Nasıl başvuru yapılabilir?	15
8. Dava açamayacağım bir konuda KDK'ya başvuru yapabilir miyim?	16
9. Başvuru yaparken nelere dikkat etmek gerekir?	17
10. Kurum nasıl bir inceleme yapar? Ne kadar süre içinde sonuçlandırılır?	18
1. Başvurunun Alınması ve Ön İnceleme	18
2. İlgili Kamu Kurumlarından Bilgi Toplanması	19
3. İnceleme ve Değerlendirme	19
4. Rapor Hazırlanması	20
11. KDK ne gibi kararlar verebilir? Diğer kurumlardan farkı nedir?	20
12. KDK Çocuk nedir? Çocuklarla ilgili başvurularda farklı bir usul izleniyor mu?	23
13. Ayrımcılık başvurularında nelere dikkat etmek gerekir?	24

GİRİŞ	27
1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun görevi nedir?	28
2. Ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla kimler TİHEK'e başvurabilir?	28
3. Hangi temellerde ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla TİHEK'e başvurulabilir?	29
4. Hangi alanlarda ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla TİHEK'e başvurulabilir?	29
5. Hangi kişi veya kurumların ayrımcı muameleleri TİHEK'e başvuruya konu olabilir?	34
6. Hangi alanlarda ayrımcılık iddiaları TİHEK önüne götürülemez?	35
7. TİHEK'e başvuruya konu olabilecek ayrımcılık biçimleri nelerdir?	36
8. Makul düzenleme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi hangi durumlarda ayrımcılık oluşturur?	37
9. TİHEK'e başvuru öncesinde yapılması gereken bir şey var mı?	38
10. TİHEK'e ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla başvuru nasıl yapılır?	39
11. TİHEK'e başvuru yapmak herhangi bir hak kaybına yol açar mı?	40
12. TİHEK'e ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla yapılan başvurularda ihlal iddiası nasıl ispat edilebilir?	40
Tanık dinlenmesi talebi	41
Yerinde inceleme yapılması talebi	41
İlgili kişi ve kurumlardan bilgi istenmesi talebi	41
Sözlü açıklama yapma talebi	42
Suç duyurusunda bulunma	42
Başvuru hakkının kötüye kullanılması	42
13. TİHEK başvuruları nasıl incelemektedir?	43
14. TİHEK ayrımcılık yasağının ihlaline karar verirse hangi yaptırımları uygulayabilir?	43
15. TİHEK'in verdiği para cezaları ihlalden sorumlu olan görevlilere rücu edilebilir mi?	44

GİRİŞ

Bu Bölüm, bir insan hakları mekanizması olarak Kamu Denetçiliği Kurumuna etkili başvuru yapılabilmesi için Kamu Denetçiliği Kurumuna başvuru yapmak isteyen kişiler ve sivil toplum örgütlerine (STÖ) yol göstermeyi amaçlamaktadır. Kurum başvuru almaya başlayalı 13 yıl olmasına karşın hala incelenemezlik kararlarının fazla olması ve kamu görevlileri ile sosyal güvenlik konusundaki başvuruların ağırlıkta olması karşısında Kurum'un insan haklarının geliştirilmesi açısından yeterli sayıda ve nitelikte başvuru aldığını söylemek güçtür. Her ne kadar konuya ve taleplere bağlı olarak başvurular farklılaştırılacağından bir şablon geliştirmek güç olsa da Rehber'de yaygın yapılan hataların yapılmaması veya başvuru imkanı olan durumlarda Kuruma başvuru yolunun da değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Etkili bir denetim yolu olmakla birlikte, yargısal denetimin belli güçlükleri ve dezavantajları vardır. Katı usul ve ispat kurallarına bağlı olması, dava türleri ve hukukilik denetimi kalıpları içerisinde olması, uzun bir süreci içermesi, özellikle dezavantajlı gruplar açısından masraflı ve bilgi gerektiren bir yol olması ilk bakışta sayılabilecek olumsuzluklardandır. Özellikle çabuk müdahale edilmesi gereken veya adalete erişimde eşitsizlik olan durumlarda yargı yoluna gidilemeyebilir. Diğer yandan, idarenin denetiminin sadece hukukilik denetimi ile sınırlı kalması, özellikle insan haklarının geliştirilmesi bakımından yetersiz olabilir. Bu açıdan, ombuds kurumları, hem temel hak ve özgürlüklerin iyileştirilmesi, hem de dezavantajlı gruplar başta olmak üzere adalete erişimin güçlendirilmesi ve idarede iyi yönetim kültürünün geliştirilmesi bakımından önemli bir işleve sahip olabilir.

1 Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

1. Kamu Denetçiliği Kurumu nedir?

2010 Anayasa değişikliğinde Anayasa'nın 74. maddesine dördüncü fıkrası ile "Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikâyetleri inceler" hükmüne yer verilmiş ve 2012 yılında 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu kabul edilmiş; Kurum, 2013 yılının mart ayında başvuru almaya başlamıştır.

Kurum, bir başdenetçi ve beş denetçiden oluşur. Başdenetçi meclis tarafından, denetçiler ise Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu ile İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinden oluşan Karma Komisyon tarafından seçilir. Denetçiler ve onlara bağlı çalışan uzmanlar ilk olarak karar önerisi hazırlar ve bu öneriyi başdenetçiye sunar, nihai kararı başdenetçi verir.

Kurumun temel özelliklerinden biri meclise bağlı olarak çalışması ve bağımsız olmasıdır. Kurum Kanunu'na göre "(1) Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, Başdenetçiye ve denetçilere görevleriyle ilgili olarak emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. (2) Başdenetçi ve denetçiler, görevlerini yerine getirirken tarafsızlık ilkesine uygun davranmak zorundadır."

Kurumun tabi olduğu ve başvuru usulüne ilişkin mevzuat, 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu (bundan sonra Kanun olarak anılacaktır) ve 28.3.2013 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'tir (Yönetmelik olarak anılacaktır).

2. Kamu Denetçiliği Kurumunun (KDK) görevi nedir?

Kamu Denetçiliği Kurumu, "idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak" (Kanun, md. 1) işlevini yerine getirir. Yani Kurum, idareye karşı yapılan başvuruları inceleyebilecektir.

Kanundaki idare tanımı (md. 3) oldukça geniştir:

- a. Merkezî yönetim kapsamındaki kamu idareleri (Cumhurbaşkanlığı, bakanlıklar vb),
- b. Sosyal güvenlik kurumları,
- c. Mahallî idareler,
- d. Mahallî idarelere bağlı idareler ile mahallî idare birlikleri ve döner sermayeli kuruluşlar,

- e. Kanunlarla kurulan fonlar,
- f. Kamu tüzel kişiliğini haiz kuruluşlar,
- g. Kamu iktisadi teşebbüsleri,
- h. Sermayesinin yüzde ellisinden fazlası kamuya ait kuruluşlar ile bunlara bağlı ortaklıklar ve müesseseleri,
- i. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları,
- j. Kamu hizmeti yürüten özel hukuk tüzel kişileri.

Bu kapsamda, belediye şirketleri, kamu hisseli bankalar ve özel kişilerce görülen kamu hizmetleri (örneğin özel kişilerce işletilen bir otobanla ilgili hizmet) de bu kapsamdadır.

KDK başvurularını davalardan ayıran bir özellik de sadece dava açılabilir olan idari işlem ve eylemler değil, tutum ve davranışlara karşı da başvuru yapmanın mümkün olmasıdır. İdarenin (somutta bir kamu görevlisinin) olumsuz bir tutumu ancak maddi veya manevi bir zarara yol açmışsa tazminat davasına konu olabilecektir. Oysa KDK'ya başvuru yapmak için bir zarar oluşması veya tazminata yol açması gerekmez. Sadece idarenin bir daha böyle bir tutumda bulunmamasını talep etmek üzere de başvuru yapılabilir.

KDK başvurularını davalardan ayıran bir özellik de sadece dava açılabilir olan idari işlem ve eylemler değil, tutum ve davranışlara karşı da başvuru yapmanın mümkün olmasıdır.

3. KDK'ya başvuru yapılamayacak konular var mı?

- Yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler,
- Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin kararlar,
- Türk Silahlı Kuvvetlerinin sırf askerî nitelikteki faaliyetleri, Kurumun görev alanı dışındadır. (Kanun, md. 5)

Bir yasa hükmüne karşı doğrudan KDK'ya başvurmak mümkün değildir. Bununla birlikte, bir idari uygulamanın hukuka veya hakkaniyete aykırı olmasının sebebinin kanun hükmü olması durumunda da Kurum bugüne kadarki çeşitli kararlarında bu durumu tespit ederek durumu TBMM'ye bildirme yoluna da gitmiştir. 15 yaşın altındaki çocuğun muayene talebinin reddine ilişkin başvuruda, uygulama mevzuata uygun olmakla birlikte konuyla ilgili yasal düzenleme yapılması gerektiğine ilişkin tavsiye kararı² ile suça sürüklenen ço-

2 2015/2521, 31.12.2015.

cuğun ve davanın tüm ayrıntılarını ifşa eden ilanen tebligat uygulamasının kaldırılması yönündeki tavsiye kararı³ bu şekilde Meclise bildirilen kararlara örnektir.

Doğrudan yargı kararına karşı veya bir davaya ilişkin olarak da Kurum'a başvurmak mümkün değildir. Örneğin bir işleme karşı idari yargıda dava açılmışsa Kurumun doğrudan dava konusuyla aynı bir başvuruyu incelemesi mümkün değildir. Ancak, taleplerin farklı içeriğe sahip olması durumunda aynı konuda bir başvuru yapılabilir. Mesela kadına yönelik şiddet vakasında faile yönelik dava açılmış olması, kolluk kuvvetlerinin etkili müdahale etmediği veya olumsuz tutumu olduğuna yönelik bir şikâyetin incelenmesine engel değildir.

4. Kimler başvurabilir?

Kuruma, gerçek ve tüzel kişiler başvurabilirler. Başvuru sahibinin talebi üzerine başvuru gizli tutulur. (Kanun, md. 17) Gizlilik talep ediliyorsa başvuru sırasında buna mutlaka yer verilmesi gerekir.

Gerçek ve tüzel kişilerin başvurabilmesi için ilgilinin menfaatinin ihlal edilmesi gerekir. (Yönetmelik, md. 20) Menfaat ihlali, kişisel hak ihlali düzeyinde bir bağlantı gerektirmez. Örneğin çevreyle ilgili bir konuda herkes menfaat ihlali iddiasında bulunabilecekken bir kamu görevlisine ilişkin bir kararla ilgili olarak muhatap olan kamu görevlisi veya aynı kadroya başvuran kişiler menfaat ihlali iddia edebilecektir.

Yönetmeliğin 7. maddesinde, "şikâyetin insan hakları, kadın hakları, çocuk hakları ve kamuyu ilgilendiren genel konulara yönelik olması hâlinde" menfaat ihlali aranmayacağı belirtilmiştir. Bu

Normal koşullarda belli bir konuda dava açma ehliyetine sahip olmayan dernekler, barolar, sendikalar gibi demokratik kitle örgütlerinin de doğrudan başvuru yapması mümkündür.

nedenle, normal koşullarda belli bir konuda dava açma ehliyetine sahip olmayan dernekler, barolar, sendikalar gibi demokratik kitle örgütlerinin de doğrudan başvuru yapması mümkündür. Hak öznelerinin doğrudan başvuru yapması veya dava açmasının

çeşitli sebeplerle güç veya riskli olduğu durumlarda KDK hak arama yolu olarak önemli bir fırsat olarak görülebilecektir. Ulusal insan hakları kurumu vasfına da sahip olan ombudsmanlığa insan hakları ihlalleri veya hakların geliştirilmesine ilişkin olarak sivil toplum örgütlerinin yapacağı başvurular son derece önemlidir.

3 2021/6111, 6.8.2021.

Örneğin doğrudan başvuru yapmaktan kaçınabilen çocuklar, misilleme kaygısı taşıyan kapalı kurumlardaki kişiler veya idareyle doğrudan menfaat bağı bulunduğu için başvuru yapmaktan çekinen çeşitli gruplar, doğrudan başvuru yapmasa da herhangi bir sivil toplum örgütünün doğrudan bu kişilerle ilgili hak ihlallerine yönelik başvuru yapması mümkündür. Yine sivil toplum örgütlerinin doğrudan belirli sayıda kişiye yönelik olmayan genel bir uygulamayı değiştirme taleplerine yönelik başvuru yapmaları da mümkündür.

ÖRNEK: Ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların açık görüş yapabilmesi için "Hükümlü ve Tutukluların Ziyaret Edilmeleri Hakkındaki Yönetmelik"te değişiklik yapılması talebini içeren dernek başvurusu sonucunda verilen tavsiye kararı doğrultusunda Yönetmelik değiştirilmiştir. (2019/5013, 23.8.2019)

ÖRNEK: Eşit Haklar İçin İzleme Derneği tarafından yapılan başvuru sonucunda, evlat edinmeyle ilgili tüzükte yer alan evlat edinme koşullarının engellilere yönelik doğrudan ayrımcılık oluşturduğu ve değiştirilmesi yönünde tavsiye kararı verilmiştir. (2024/688, 11.7.2024)

5. KDK'dan ne kadar süre içerisinde ve ne talep edilebilir?

KDK hem hukuka uygunluk hem hakkaniyete uygunluk incelemesi yaptığından ve kararları tavsiye niteliğinde olduğundan yapılan başvurularda mahkemeden talep edilebileceklerden daha geniş taleplerde bulunulabilir. Kurum, hakkaniyete uygunluk incelemesi de yaptığı için bir uygulamanın değiştirilmesi veya idarenin bir eylemde bulunması, yeni bir işlem tesis etmesi veya bir düzenleme yapması istenebilir. Bununla birlikte, Kurumun kendisinin talebi yerine getirmesi mümkün değildir, Kurum sadece tavsiye kararı verebilecektir.

Kuruma başvuruda bulunabilmek için İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda öngörülen idari başvuru yolları ile özel kanunlarda yer alan zorunlu idari başvuru yollarının tüketilmesi gereklidir. Yani, idarenin yeni bir idari işlem kurması, uygulamayı değiştirmesi, var olan işlemi kaldırması veya geri alması talep ediliyorsa öncelikle ilgili idareye başvurmak gerekir. Özel bir kanunda aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde, bu başvurunun reddedilmesi veya otuz gün içinde cevap verilmemesi halinde Kuruma başvurulabilecektir.

İdari başvuru yolları tüketilmeden yapılan başvurular ilgili kuruma gönderilir ve bu karara "gönderme kararı" denilir. Kurum, başvuru konusuna göre bazı durumlarda uyuşmazlığın çabuk çözülmesi için gönderme kararını idareye yol gösterecek bir şekilde ayrıntılı yazabilmektedir.

Bu kuralın tek istisnası, telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan hâllerdir. Bu tür hallerde idari başvuru yolları tüketilmese dahi gönderme kararı verilme-

den incelenmeye başlanır. (Kanun, md. 17/4) Bu nedenle idareye başvurmadan bir başvuru yapılmak isteniyorsa bu tür bir ihtimalin varlığı da ileri sürülmelidir. Örneğin çabuk karar verilmediği takdirde hakkın yerine getirilmesi imkansız veya güç olacaksa ya da çocuk haklarıyla ilgili bir başvuruda çocuğun isminin gizli tutulmaması durumunda çocuğun zarar görmesi ihtimali varsa bu durumların da açıklanması gerekir. Mesela kamu görevlisi olan bir kadına yönelik şiddet nedeniyle naklen atama talebinde gönderme kararı verilerek sürecin uzatılmaması gerektiği ve riskler anlatılmalıdır.

Kuruma, idari başvuru yollarının tüketilmesi için yapılan başvuruya verilecek cevabın tebliğ tarihinden itibaren; idare başvuruya otuz gün içinde cevap vermediği takdirde ise bu sürenin bitmesinden itibaren altı ay içinde başvurulabilir. Başvuru tarihi, dilekçenin Kuruma, valilik veya kaymakamlıklara verildiği; diğer hâllerde ise başvurunun Kuruma ulaştığı tarihtir. (KDK Kanunu, md. 17/7) Bu açıdan, genellikle Kuruma başvuru süresi dava açma hakkından daha uzundur, ancak dava açmak isteniyorsa dava açma süresinin de gözetilmesi gerekir.

Kurumun başvuruyu altı ay içerisinde sonuçlandırması gerekir.

6. KDK'ya başvuru yapmak hak kaybına yol açar mı?

Başvuru dava açma süresi içinde yapılmışsa, işlemeye başlamış olan dava açma süresini durdurur. Dava açma süresinin durması o güne kadar işlemiş olan dava açma süresinin durması ve belli bir süreden sonra kaldığı yerden devam etmesi anlamına gelir. Yani, örneğin idari işlem tebliğ edildikten sonra altmış günlük genel dava açma süresi başladıktan sonra yedinci günde KDK'ya başvurulmuşsa KDK'nın altı ay içerisinde başvuruyu sonuçlandırması halinde süre baştan değil, sekizinci günden itibaren devam eder.

Dava açma süresinin yeniden işlemeye başlaması şu şekilde hesaplanır:

- a. Başvurunun Kurum tarafından reddedilmesi hâlinde, durmuş olan dava açma süresi gerekçeli ret kararının ilgiliye tebliğinden itibaren kaldığı yerden işlemeye başlar.
- b. Başvurunun Kurum tarafından yerinde görülerek kabul edilmesi hâlinde; ilgili merci Kurumun önerisi üzerine otuz gün içinde herhangi bir işlem tesis etmez veya eylemde bulunmaz ise durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden işlemeye başlar.
- c. Kurumun, inceleme ve araştırmasını, başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde sonuçlandıramaması hâlinde de bu sürenin bitimiyle durmuş olan dava açma süresi kaldığı yerden işlemeye başlar. (Kanun, md. 21)

7. Nasıl başvuru yapılabilir?

KDK'ya başvuru yapmak ücretsizdir. Hem yüz yüze, hem posta yoluyla, hem de online başvuru yapmak mümkündür.

a. Online Başvuru (e-Devlet üzerinden)

KDK'ya başvurunun en pratik yolu, **e-Devlet** kapısı üzerinden başvuru yapmaktır. Bunun için **e-Devlet** platformunda "Kamu Denetçiliği Kurumu" bulunarak başvuru formu doldurulabilir.

b. Kurumun Resmi Web Sitesi

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun kendi web sitesi (www.ombudsman.gov.tr) üzerinden de başvuru yapılabilir.

c. Posta Yoluyla Başvuru

Başvuru formu, dilekçe ya da yazılı başvuru, doğrudan posta yoluyla da yapılabilir. Başvurunuzu, dilekçe ya da resmi yazı şeklinde yazabilir ve posta ile gönderebilirsiniz.

d. Bizzat Başvuru

Kamu Denetçiliği Kurumu'na şahsen başvurmak da mümkündür. Ankara'daki kurum binasına giderek başvuru yapılabilir. (Kavaklıdere, Zeytin Dalı Cd No:4, 06680 Çankaya/Ankara)

Şikâyet başvurusu Türkçe dilekçe ile yapılır. Ancak, şikâyetçinin kendisini daha iyi ifade edebildiği başka bir dildeki başvurusu, Kurumca haklı ve makul olduğunun tespiti halinde kabul edilebilir. (Yönetmelik, md. 8)

Başvuruda talebin ne olduğunun net biçimde anlatılması, olayın mümkün olduğunca detaylı ifade edilmesi ve varsa ilgili belgelerin eklenmesi gerekir.

Başvuru;

- Başvuru sahibi gerçek kişiye adı ve soyadı ile yerleşim yeri veya iş adresi/ başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve yerleşim yeri bilgisi,
- Başvurucu gerçek kişiye imzası/tüzel kişiye yetkili kişinin imzasını, varsa, merkezi tüzel kişilik numarasını ve yetki belgesi,
- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları için vatandaşlık kimlik numarası/yabancılar için pasaport numarasını içerecek şekilde yapılır.

Sadece çocuk başvurularında daha az bilgi istenmekte ve kimlik bilgileri teyit edilecek bilgi olmasa dahi başvuru sisteme alınmaktadır.

Bu yollar dışında faks ya da kayıtlı olmayan e-posta aracılığıyla yapılan başvurularda, dilekçe asılları on beş gün içinde Kuruma gönderilmedikçe başvuru geçerli sayılmaz. Bu nedenle, anonim başvuru yapılması mümkün değildir, ancak mahkemelerden farklı olarak kimliğin gizli tutulması talep edildiğinde ve mümkün olduğu takdirde bilgiler gizli tutulmaktadır. Çocuk başvurularına kimlik bilgilerinin gizliliği özellikle dikkat edilen bir konudur.

8. Dava açamayacağım bir konuda KDK'ya başvuru yapabilir miyim?

İdareye karşı idari yargıda açılacak davalar;

- Bir idari işlemin hukuka aykırılığı iddiasıyla iptal davaları ve
- İdarenin bir idari işlem veya eylem yoluyla kişisel hakları ihlal etmesi durumunda tam yargı davalarıdır. Bu davaların esas görünümü kusurlu veya kusursuz sorumluluğa dayanan tazminat davalarıdır.

Oysa KDK hakkaniyete uygunluk incelemesi de yapar ve sadece idarenin işlem/eylem-

leri değil, tutum ve davranışlara karşı da başvuru yapılabilir. Benzer şekilde, mahkemeler idarelere ne yapacağını söyleyemeyeceken KDK, detaylı biçimde idarenin ne yapması gerektiğini açıklayabilir. Bu açıdan, örneğin bir yönetmeliğin insan hakları açısından olumsuz etkilere sahip bir düzenleme içerdiği iddiasıyla, bir uygulamanın daha iyi getirilmesi talebiyle ya da ceza infaz kurumunun gereğinden kalabalık olduğu iddiasıyla dava açılmayacakken KDK'ya başvuru yapılması mümkündür.

Örneğin: Başvuranın görme güçlüğü çeken kızının ihtiyacı olan büyük puntolu yazıları olan ders kitaplarının temin edilmesi hususunda Milli Eğitim Bakanlığına tavsiyede bulunulmuştur. (2021/12304, 3.9.2021)

Örneğin: Ceza infaz kurumunun kapasitesinden daha kalabalık olduğu iddiasıyla yapılan bir başvuruda, uluslararası standartlar da gözetilerek şu karar verilmiştir: "Başvuranın talebi olması halinde Kavak ilçesinde yeni açılan ceza infaz kurumuna veya nakil dilekçesinde yer alan kurumlarda boşalma olması halinde bu kurumlara nakledilmesi, ayrıca Çarşamba ilçesinde yapımı devam eden yeni ceza infaz kurumunun mümkün olan en kısa sürede tamamlanarak kalabalık sorununun ivedi şekilde aşılması hususunda Adalet Bakanlığı'na tavsiyede bulunulmasına" (2023/14687, 11.3.2024)

9. Başvuru yaparken nelere dikkat etmek gerekir?

Başvuru usulü davalar kadar zor değildir. Özel bir şekil şartı yoktur, yukarıda belirtilen temel bilgileri içeren ve talebin belli olduğu başvurular incelenmektedir. Tam olarak ne tür bir tavsiye kararı talep edildiği açıkça belirtilmeden sadece şikayetin ifade edilmesi yeterlidir. Zaten Kurum, mahkemeler gibi taleple bağlı değildir, örneğin kişi sadece kendisiyle ilgili bir uygulamanın değiştirilmesini talep etmiş olsa da Kurum, sorunun bir yönetmelikten kaynaklandığını tespit ederse düzenlemenin değiştirilmesi yönünde bir tavsiye kararı verebilir.

Yapılan başvurulardan;

- a) Belli bir konuyu içermeyenler,
- b) Yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklara ilişkin olanlar,
- c) Başvuru şartlarını taşımayanlar,
- ç) Sebepleri, konusu ve tarafları aynı olanlar ile daha önce sonuçlandırılanlar, incelenmez.

Şikayet edilen idare yanlış gösterilse dahi Kurum, ilgili idareyi kendisi belirler.

10. Kurum nasıl bir inceleme yapar? Ne kadar süre içinde sonuçlandırılır?

Kurum, mahkemelerden farklı olarak daha enformel bir inceleme yapabilmektedir.

KDK, başvuruları belirli bir inceleme sürecinden geçirir. Bu süreç, başvurunun alındığı tarihten itibaren şu adımları içerir:

1. Başvurunun Alınması ve Ön İnceleme

Başvuru, KDK'ya ulaştığında, ilk olarak başvurunun kabul edilebilir olup olmadığı kontrol edilir. Eğer başvuru, KDK'nın yetki alanına giriyorsa ve gerekli şartları taşıyorsa, başvuru kabul edilir ve incelenmek üzere ilgili denetçiliğe gönderilir.

Ön incelemede şikâyet başvurusu;

- a) Kurumun görev alanına girip girmediği,
 - b) Süresi içinde yapılıp yapılmadığı,
 - c) Kurumda incelenmekte ve araştırılmakta olan bir şikâyet başvurusuyla sebepleri, konusu ve taraflarının aynı olup olmadığı,
 - ç) Kurum tarafından daha önce sonuçlandırılan bir şikâyetle sebepleri, konusu ve taraflarının aynı olup olmadığı,
 - d) Yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarıncaya karara bağlanmış uyuşmazlıklara ilişkin olup olmadığı,
 - e) İdari başvuru yollarının tüketilip tüketilmediği,
 - f) Başvuru usulüne uygun yapılıp yapılmadığı,
 - g) Belli bir konuyu içerip içermediği,
 - ğ) Kanuna göre şikâyet başvurusunda bulunması gereken bilgilerin yer alıp almadığı,
 - h) Menfaat ihlali içerip içermediği,
- yönlerinden incelenir. (Yönetmelik, md. 19)

Başvuru yolları tüketilmediyse gönderme kararı, diğer unsurları taşııyorsa incelenemezlik kararı verilir.

2. İlgili Kamu Kurumlarından Bilgi Toplanması

KDK, başvuru ile ilgili gerekli gördüğü takdirde, başvuru kamu kurumu ya da kuruluşlarından bilgi ve belge talep eder. Bu aşamada, ilgili idarelerle iletişime geçilir ve şikayet edilen konu hakkında detaylı bilgi toplanır. KDK'nın inceleme ve araştırma konusu ile ilgili olarak istediği bilgi ve belgelerin, bu isteğin tebliğ edildiği tarihten itibaren otuz gün içinde verilmesi zorunludur. Bu süre içinde istenen bilgi ve belgeleri haklı bir neden olmaksızın vermeyenler hakkında Başdenetçi veya denetçinin başvurusu üzerine ilgili merci soruşturma açar. (KDK kanunu, md. 19)

Kanun'un 19. maddesinde, Kurumun bilirkişiye başvurabileceği ve tanık dinleyebileceği belirtilmiştir. İdari yargıda tanık dinlenememesinin yaratabileceği sıkıntıları gidermek için bu ispat yöntemine başvurulması önemli olabilecektir.

Bazı kararlarda konunun uzmanı olan üniversite öğretim üyelerinden bilirkişi sıfatıyla inceleme talep edildiği, daha sınırlı sayıda olsa da bazı kararlarda ise sivil toplum örgütlerinden görüş istenebildiği görülür. Örneğin akondraplazinin Özur Oran Cetvelinde yer almasına yönelik başvuruda, Toplumsal Haklar ve Araştırmalar Derneği'nden görüş istenmiştir.⁴ Derneğin gönderdiği görüş doğrultusunda verilen tavsiye kararı, Türkiye'de engellilik tanımı açısından önemli bir karardır. Benzer şekilde sokak hayvanlarıyla ilgili önlemlerin alınması başvurusunda da Hayvanları Koruma Derneğinden ve Sokak Hayvanlarını Yaşatma Derneğinden görüş istenmiştir.⁵ Kurumun yaygın bir uygulaması olmamakla birlikte başvuruların güçlendirilmesi açısından uzman görüşü olarak bu tür sivil toplum örgütü görüşleri veya raporlarının başvuru ekinde sunulması da mümkündür. Özellikle ayrımcılık iddialarında nicel veya nitel veri içeren raporların sunulması ayrımcılığın ispatlanması bakımından önemlidir.

3. İnceleme ve Değerlendirme

KDK, başvuru ve kamu kurumlarından gelen bilgileri inceledikten sonra, başvuru idari işlemin hukuka ve yönetmeliklere uygunluğunu değerlendirir. Bu aşamada, aşağıdaki faktörler dikkate alınır:

- **Hukuka uygunluk:** Hukuka uygunluk değerlendirmesinde KDK ile mahkemeler arasında ortaya çıkabilecek bir fark, uluslararası sözleşmelere uygunluk değerlendirmesi konusunda olabilecektir. Ulusal mahkemelerin hala sözleşmeleri uygulama konusunda yeterli bilgiye sahip olmayabildiği veya karar verme alışkanlıklarında hala yerterince yer almadığı dikkate alındığında, KDK dahil ulusal insan hakları kurumlarının

4 2016/2600, 24.4.2017.

5 2018/9733, 29.1.2019.

insan haklarına ilişkin sözleşmelerin daha etkili uygulanması konusunda önemli bir işlevi olabilecektir. Örneğin otizmli öğrencinin sınavında makul düzenlemeler yapılması konusundaki erken tarihli sayılabilecek bir başvuruda verilen tavsiye kararında, Engelli Hakları Sözleşmesi odak alınırken ve ayrımcı bir uygulama olarak nitelenirken, aynı uyuşmazlıkta idare mahkemesinin tamamen ulusal mevzuat üzerinden ve ayrımcılıktan bahsetmeksizin karar vermesi örneğinde⁶ görülen bu eğilim başvuru yaparken de dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, başvuru yaparken uluslararası sözleşmelere ve varsa Genel Yorum gibi kaynaklara mümkün olduğunca somut biçimde atıf yapılması, varsa Komite veya AİHM kararlarından bahsedilmesi, karar kalitesini artırabilecek ve ileride açılacak davalarda da bu kaynakların ölçü norm olarak kullanılmasını sağlayabilecektir.

- **İdarenin hakkaniyete uygun davranıp davranmadığı:** Kurumu, mahkemelerden ve yaptırım uygulayan diğer idari birimlerden ayıran en önemli özelliklerden biri, hakkaniyet (yerindelik) denetimi yapabilmesidir. Yani, bir işlem veya eylem hukuka uygun olsa dahi hakkaniyete uygun olmayabilir ve bu nedenle tavsiye kararı verilebilir.

4. Rapor Hazırlanması

İnceleme tamamlandığında, ilgili denetçi başvurunun içeriğine ve yapılan değerlendirmelere dayanarak tavsiye veya ret yönünde bir öneri hazırlar. Bu rapor şunları içerebilir:

- Başvurulan idari işlemin yasal olup olmadığı,
- Kamu kurumlarının işlemlerinin adil ve yerinde olup olmadığı,
- Kamu kurumuna yönelik öneriler ve çözüm önerileri.

Bu öneri sonrasında nihai karar, başdenetçi tarafından verilir. Başdenetçi, denetçinin önerisiyle bağlı değildir.

Tavsiye kararı verildiyse Kurum daha genel ve soyut tavsiyeler verebileceği gibi çok daha somut önerilerde de bulunabilir.

11. KDK ne gibi kararlar verebilir? Diğer kurumlardan farkı nedir?

Gönderme ve incelenemezlik kararları, Kurumun başvuruya bakamayacağına yönelik kararlardır. 2023 yılında yapılan başvuruların %71,74'ü (gönderme ve incelenemezlik) henüz

6 022013/1064, 06.06.2014. Mersin 2. İdare Mahkemesi, 29.08.2014, E. 2014/324 (YD) (Yayımlanmamıştır. Karara erişmemi sağlayan gazeteci Umay Aktaş Salman'a teşekkür ederim.)

karar verilmeden sonuçlanmıştır. Kurumun içerik incelemesi yaptıktan sonra verebileceği kararlar şu şekildedir:

- Tavsiye kararı,
- Kısmen tavsiye kısmen ret kararı
- Karar verilmesine yer olmadığına dair karar
- Dostane çözüm kararı

Bunlardan tavsiye/kısmen tavsiye kararları çok farklı bir içeriğe sahip olabilmektedir. Kurumun Yönetmeliği'nin 32. maddesine göre tavsiye kararları;

- Hatalı davranıldığına kabulü,
- Zararın tazmini,
- İşlem yapılması veya eylemde bulunulması,
- Mevzuat değişikliğinin yapılması,
- İşlemin geri alınması, kaldırılması, değiştirilmesi veya düzeltilmesi, uygulamanın düzeltilmesi,
- Uzlaşmaya gidilmesi,
- Tedbir alınması kararını içerebilmektedir.

Kurum, son yıllarda giderek artan bir şekilde dostane çözüm yoluna başvurmaktadır. Dostane çözüm kararları 2023 yılında verilen kararların %8'ini oluşturmaktadır.⁷ 2023 yılında 1386 başvuru dostane çözümle sonuçlandırılmıştır. Bu sayı, ret, tavsiye ve kısmen tavsiye kararlarının (esastan verilen kararların) tamamının %31,3'üne karşılık gelmektedir. Kurumun 2023 yılında tavsiye kararı kadar dostane çözüm kararı verdiği görülmektedir. 2023 yıllık raporuna göre dostane çözüm kararlarının %27,34'ü 30 günün altında bir sürede sonuçlandırılmaktadır.

Yönetmeliğin 27. Maddesine göre, "(1) İnceleme ve araştırma devam ederken Kurum tarafları dostane çözüme davet edebilir. Gizliliğe yönelik gerekli görülen tedbirler Kurum tarafından alınır. (2) Kurum, şikâyete konu talebin ilgili idare tarafından yerine getirilmesi hâlinde dostane çözüm kararı vererek inceleme ve araştırmasını sonlandırır." Ancak, dostane çözümde idarenin talebi yerine getirmesi halinde karar verilmeden dostane çözüm yolu her zaman tercih edilecek bir yol olmayabilir. Özellikle yapısal sorunlara işaret eden, mevzuat değişikliği gerektiren, yaygın hak ihlal örüntüleri olan durumlar ve elbette ayrımcılık başvurularında tavsiye kararı verilmesi, ilerideki hak ihlalleri bakımından önem taşıyabilir. Mesela

⁷ Kurumun dostane çözüm "yolunu" dostane çözüm "kararı" teriminden daha geniş bir anlamda kullandığı, gönderme kararı üzerine gerekli işlemler yapılırsa bunların da dostane çözüm olarak verilere girildiği anlaşılmaktadır.

otizmlili öğrencilerin okul ortamında kolaylaştırıcı kişi (Gölge Öğretmen) tarafından desteklenmesi talebi hakkında⁸, çocuk evlerinde kalan çocukların fotoğraf ve görüntülerinin belediye ve valilikçe sosyal medya hesaplarında paylaşılmasının çocuk haklarını ve özel hayatın gizliliği hakkını ihlal ettiği iddiasıyla ilgili olarak⁹ veya çocuklar için özel gereksinim raporu (ÇÖZGER) raporu olan bir çocuğun belediye kartında engelli ibaresi yerine özel ibaresinin yer alması konusunda dostane çözüme gidilmesi tercih edilecek bir yol değildir. Tavsiye kararının başka idarelere yol gösterici olma işlevi ihmal edilmemelidir.

Bu nedenle aynı Yönetmeliğin "İnceleme ve araştırmanın sonlandırılmayacağı hâller" başlıklı 30. maddesine göre, "...şikâyete konu talebin idarece yerine getirilmesi (...) hâllerinde şikâyet konusunun; insan haklarına, temel hak ve özgürlüklere, kadın haklarına, çocuk haklarına ve kamuyu ilgilendiren genel konulara yönelik olması durumunda inceleme ve araştırmaya devam edilebilir". Maddeden anlaşıldığı üzere, bu konuda başvuru iradesine öncelik tanınmamış ve KDK'ya bir takdir yetkisi tanınmıştır. Tavsiye kararı verilmesi önem taşıyorsa başvuru yapılırken dostane çözüm yoluna gidilmek istenmediği ve konunun insan haklarına ilişkin olduğu vurgusu yapılması Kurumun değerlendirmesi açısından önemli olabilecektir.

Tavsiye kararlarına uyulmadığı takdirde kararı uygulamayan yöneticiler, Meclis yıllık faaliyet görüşmelerinde Meclise çağrılabilirler. Tavsiye kararlarının uygulanma oranı yıllara göre artış göstermiştir. Uygulanma oranları ile başdenetçinin kim olduğu arasında bir bağlantı da olabilmektedir. Kurumun istatistiklerine göre bugüne kadarki uygulanma oranları şu şekildedir:

Tablo 25: Yıllar İtibariyle Tavsiye Kararlarına Uyuma Oranları

Uyum Oranı %	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
	20%	39%	37%	42%	65%	70%	75%	76,38%	79,50%	80,01%	77,51%

8 2019/22786 numaralı başvuru hakkında verilen 31.03.2020 tarihli Dostane Çözüm Kararı

9 <https://anadolununesigazetesi.net/2022/02/10/savci-sayanin-tepki-ceken-goruntulerine-dostane-cozum-karari/> Tanal'ın dostane çözüm kararına tepkisi habere şu şekilde yansımıştır: "Devlet korumasındaki çocukları ifşa eden Savcı Sayan'ı Kamu Denetçiliği Kurumu'na şikâyet ettik. Ağrı Belediyesi, "Paylaşımları sildik" dediği için Kamu Denetçiliği Kurumu, "Dostane çözüm" kararı aldı. Ağrı Belediyesi'nin Twitter hesabındaki paylaşım silinmiş, doğru. Ancak Savcı Sayan'ın Twitter hesabındaki paylaşım duruyor. Savcı Sayan, belediye olarak 'Kamu Denetçiliği Kurumu'nu neden yanıltıyorsunuz? "Kamu görevlisi" olarak paylaşımını silmemişsin. Paylaşımlar silinse bile "Dostane çözüm" kararı, Savcı Sayan'a, Ağrı Belediyesi'ne ödül olur! Çünkü görüntüler birçok yerde yayıldı. Savcı Sayan ve ilgili kurumlar, keyfi şekilde davrandı. Ayrıca Ağrı Valiliği'ni, Ağrı Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nü, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nı, İçişleri Bakanlığı'nı da şikâyet etmiştik."

12. KDK Çocuk nedir? Çocuklarla ilgili başvurularda farklı bir usul izleniyor mu?

Türkiye'de dilekçe hakkına ilişkin bir sınır olmamasına karşın çocukların çeşitli nedenlerle hak arama yollarına kendilerinin başvurması son derece zordur. Bu bakımdan, çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesinde KDK önemli bir role sahip olabilir. Çocuklarla ilgili başvuruların sivil toplum örgütlerince veya herhangi biri tarafından yapılabilmesi ve çocukların doğrudan yaptığı başvurularda çocuğun üstün yararını gözeten farklı bir usul izlenmesi dava veya diğer yollardan önemli bir farktır.

KDK özellikle Çocuk Hakları Strateji Belgesi'ni kabul ettiği 2018 yılından bu yana çocuk başvurularına özgü usuller uygulamaktadır ve bu nedenle de ayrı bir web sayfası bulunmaktadır: <https://cocuk.ombudsman.gov.tr> Web sitesinde nasıl başvuru yapılacağı çocuklara özgü anlatılmış, daha kolay bir başvuru modülü geliştirilmiş ve bazı kararlar örnek olarak paylaşılmıştır.

KDK çocuk başvurularındaki farklar şu şekilde özetlenebilir:

- Başvuru sırasında daha az bilgi olsa bile başvurunun geçerli sayılması,
- Başvurunun içeriği tam anlaşılmasa da doğrudan incelenemezlik kararı vermek yerine çocukla iletişim kurulma yolunun denenmesi,
- Çocuğun kimlik bilgilerinin gizli tutulması konusunda daha özenli olunması ve çocuğun üstün yararı gereğince süreçte yetişkinlere göre daha fazla bilgilendirilmeye çalışılması,
- Çocuğun üstün yararının sadece usulde değil, karar içeriğinde de dikkate alınmasına çalışılması,
- Çocuklara uygun bir dil ve anlatım kullanılarak çocuk dostu karar yazımı¹⁰.

Çocuğun örselenme ihtimali veya çeşitli nedenlerle başvuru yapmaktan kaçınması veya başvuru yapamaması olgusu dikkate alınarak çocuk hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin çocuğu riske atmayacak şekilde başvuru yapma imkanının önemli olduğu özellikle vurgulanmalıdır.

¹⁰ Bu konuda Kurum belli çalışmalar yürütmekle birlikte henüz karar yazım usulünde yeterli gelişme sağlandığını söylemek güçtür.

13. Ayrımcılık başvurularında nelere dikkat etmek gerekir?

KDK esas olarak, idarenin yaptığı ayrımcılık iddiaları bakımından görevlidir. Bununla birlikte, bir özel kişi tarafından yapılan belli bir hak ihlalinde bu konuda tedbir almakla veya denetlemekle yükümlü idarenin ayrımcı bir tutum sergileyerek görevlerini ihmal ettiği iddia edilebilecektir. Örneğin kadına yönelik şiddet ihbarında, kolluğun tedbir kararları konusunda veya davranış olarak ayrımcı bir tutum gösterdiği iddiası gündeme gelebilecektir.

TİHEK'ten farklı olarak KDK mevzuatında, ayrı bir ayrımcılık hükmü ve sınırlaması yoktur. Bu nedenle her türlü ayrımcılık temeline dayalı¹¹ ve idarenin her tür eylem/işlemleriyle ilgili olarak KDK'ya başvurmak mümkündür.

Ayrımcılık başvurularında en önemli sorunlardan biri, ispat sorunudur. İş Kanunu 5. maddesi ve TİHEK Kanunu dışında mevzuatımızda ayrımcılığın ispatıyla ilgili özel bir hüküm bulunmamaktadır. Mahkemeler önündeki ayrımcılık iddialarında da ispat sorunu önemli bir gündem maddesidir. Bir yaptırım kararı vermediğinden Kurumun çok katı ispat kuralları aramaksızın başka çözüm yolları üretmesi ve tavsiye kararı vermesi mümkündür.

Örneğin, bir üniversite hastanesinde doktorların özel hastası olmama nedeniyle ayrımcılık iddiasıyla başvuruda bulunan kişi, bu iddiasını tam anlamıyla ispatlayamamasına ve idarenin o yatağın verilmemesine ilişkin başka gerekçeler sunmasına karşılık, KDK, hastanedeki görevlilerin "ayrımcılık algısı" yaratmayacak şekilde davranması ve bu yönde eğitimler verilmesi yönünde bir tavsiye kararı verebilmiştir.¹²

11 TİHEK Kanunu'nda ayrımcılık temelleri sınırlı sayıda sayılmış ve yaygın bir ayrımcılık temeli olan cinsel kimlik/yönelim kapsam dışında tutulmuştur.

12 2021/6614, 22.9.2021.

KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMUNA BAŞVURU REHBERİ

	KDK	TİHEK
YAPI	Meclis tarafından atama	Cumhurbaşkanı tarafından atama
	Başdenetçi + 5 denetçi	Kurul tipi yapı (11 üye)
İNCELEME	Hukukilik ve yerindelik	Ayrımcılık yapıldığı tespiti
SÜRE	6 ay başvuru süresi	Süre öngörülmemiş, zaten resen inceleme yetkisi var
KARAR	Tavsiye kararı	Ayrımcılığın tespiti ve idari yaptırım kararı
KAPSAM	İdarenin işlem, eylem, tutum ve davranışları (ayrımcılık dahil)	Cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık (özel+kamu)
	<ul style="list-style-type: none"> • Yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler, • Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin kararlar, • Türk Silahlı Kuvvetlerinin sırf askeri nitelikteki faaliyetler görev alanı dışındadır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Yasama ve yargı yetkilerinin kullanılmasına ilişkin işlemler, • Hâkimler ve Savcılar Kurulu kararları • Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler başvurunun konusu olamaz.
GÖREVLERİ	Başvuru üzerine inceleme ve özel rapor hazırlama	<p>İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek.</p> <p>Ayrımcılık yasağı ihlallerini resen veya başvuru üzerine incelemek,</p> <p>Ulusal önleme mekanizması olarak görev yapmak (işkence ve kapalı kurumlar)</p> <p>Özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin buldukları yerlere haberli veya habersiz düzenli ziyaretler gerçekleştirmek</p> <p>İnsan ticareti</p>

ULUSAL İNSAN HAKLARI KURUMLARINA ETKİLİ BAŞVURU REHBERİ

	KDK	TİHEK
BAŞVURU ÖNCESİ KOŞUL	Başvurudan önce idareye başvurmak gerekir. Ancak telafisi güç veya imkansız zararlar doğacaksa bu koşul aranmayabilir.	Başvurudan önce idareye başvurmak gerekir. Ancak telafisi güç veya imkansız zararlar doğacaksa bu koşul aranmayabilir.
DAVA AÇMA SÜRESİNE ETKİ	Dava açma süresi durur.	Dava açma süresi durur.
KİMLER BAŞVURABİLİR?	Menfaat ihlali gerekir. İnsan hakları, kadın hakları, çocuk hakları ve engelli hakları alanındaki başvurularda aranmaz.	İnsan hakları ve ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin resen yapılan incelemeler için ihlal mağdurunun şahsen belirlenebilir olduğu durumlarda kendisinin veya kanuni temsilcisinin açık rızasının alınması şarttır. Ancak, çocuğun yüksek yararının gerektirdiği hâllerde kanuni temsilcisinin rızası aranmaz.
İNCELEME SÜRESİ	Altı ay içinde sonuçlandırılır.	Başvuru ve resen inceleme kararı tarihinden itibaren en geç üç ay içinde sonuçlandırılır. Bu süre, Başkan tarafından bir defaya mahsus olmak üzere en fazla üç ay uzatılabilir.
KARARA KARŞI BAŞVURU YOLU	Bağlayıcı karar vermediğinden dava açılmaz.	Ayrımcılığın tespiti ve idari para cezasına karşı idare mahkemelerinde dava açılabilir.
SULH YOLU VAR MI?	Dostane çözüm	Uzlaşma
İSPAT ARAÇLARI	İspatla ilgili özel hüküm yok, zaten tavsiye veriyor.	Ayrımcılık iddialarında ispat yüküne ilişkin özel hüküm: "kuvvetli emarelerin ve karine oluşturan olguların varlığını ortaya koymas hâlinde, karşı tarafın ayrımcılık yasağını ve eşit muamele ilkesini ihlal etmediğini ispat etmesi gerekir".

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMUNA BAŞVURU REHBERİ

Ulaş Karan¹

GİRİŞ

Bu Bölüm, 2016 yılında 6701 sayılı Kanun ile diğer görevleri yanında bir eşitlik kurumu olarak kurulan ve ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine ilişkin başvuruda bulunulması mümkün olan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumuna (TİHEK) başvuru yapmak isteyen kişiler ve sivil toplum örgütlerine (STÖ) yönelik bir yardımcı kaynak olarak kaleme alınmıştır. Rehber ile TİHEK'e ilişkin kamuoyunda mevcut olan bilgi eksikliğinin bir ölçüde giderilmesi ve kişiler ile STÖ'lerin TİHEK'e daha fazla ve daha nitelikli başvurular yaparak ayrımcılık yasağının güçlendirilmesine katkı sunmaları ümit edilmektedir.

Yargısal benzeri bir başvuru mekanizması olarak kabul edilen TİHEK'e usule uygun ve doğru bir şekilde başvuruda bulunulduğu takdirde bu yol dava açma süresini durdurmakta ve bu nedenle de bir hak kaybına yol açmamaktadır. Ayrıca TİHEK'e yapılan başvurular, yargısal usullere nazaran daha kısa sürede sonuçlanabilmektedir. Ancak ücretsiz olmasına, daha basit usul kurallarının uygulanmasına ve daha kısa sürede sonuçlanması bakımından yargısal usullere göre daha avantajlı olmasına rağmen TİHEK'e başvuru usulünde de dikkat edilmesi gereken birçok usul kuralı bulunmaktadır. Rehber, bu kurallara dair ilgili mevzuata da atıf yaparak kısmen de olsa bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

Rehberde yol gösterici olmak adına dile getirilen hususların mevzuattaki dayanaklarına da yer verilmiştir. Böylece dileyen okurlar mevzuat hükümlerini de inceleyebilme olanağına sahip olmaktadır. Ayrıca konu çeşitli soru başlıkları üzerinden açıklanmaya çalışılmış ve bu başlıklar aynı zamanda bir "kontrol listesi" işlevi görecektir biçimde tasarlanmaya gayret edilmiştir.

1 Doç. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi; Serbest Avukat (İstanbul Barosu)

1. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun görevi nedir?

Birden çok görevi yerine getirmek üzere kurulmuş olan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun (TİHEK) görevlerinden birisi de ayrımcılık yasağı ihlallerini resen (herhangi bir başvuru olmaksızın kendiliğinden) veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmektir (*TİHEK Kanunu md. 9/1-g*). TİHEK'in karar organı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kuruludur (Kurul). Kurul, tamamı Cumhurbaşkanı tarafından atanan 11 üyeden oluşmaktadır (*TİHEK Kanunu, md. 10/1*). Kurul'un görevleri arasında, ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin başvurular ile ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin resen yapılan incelemeleri karara bağlamak, bu başvuru ve incelemelere ilişkin gerekli hâllerde uzlaşma sürecini sonuçlandırmak, ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin TİHEK Kanunu'nda öngörülen idari yaptırımlara karar vermek de yer almaktadır (*TİHEK Kanunu, md. 11/1-b*).

TİHEK ayrımcılık yasağı ihlaline dair iddiaları **başvuru üzerine** veya **resen** (kendiliğinden, herhangi bir başvuru olmaksızın) inceleyebilmektedir. Ayrımcılık yasağı dışındaki diğer insan hakları ihlallerine ilişkin ise TİHEK'e başvuru yapılamamaktadır. Bu tür bir durumda TİHEK'in yalnızca resen bir inceleme yapma yetkisi bulunmaktadır. Dolayısıyla TİHEK önüne götürülecek iddiaların diğer insan haklarını da içerecek şekilde değil, ayrımcılık yasağı ile sınırlı tutulması gerekmektedir. Öte yandan diğer insan hakları ihlalleri bakımından yapılacak başvurular TİHEK tarafından reddedilmesine rağmen akabinde resen

Reddedilme ihtimali olsa da ayrımcılık dışındaki diğer ihlal iddialarının da resen inceleme yapılması talepli olarak TİHEK önüne taşınması mümkündür.

inceleme başlatılabilmektedir. Dolayısıyla reddedilme ihtimali olsa da ayrımcılık dışındaki diğer ihlal iddialarının da resen inceleme yapılması talepli olarak TİHEK önüne taşınması mümkündür.

2. Ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla kimler TİHEK'e başvurabilir?

Ayrımcılık yasağı ihlalden zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek ve tüzel kişi (ör. dernek, vakıf, sendika, siyasi parti, şirket vs.) TİHEK'e başvurabilir (*TİHEK Kanunu, md. 17/1; TİHEK Yönetmeliği, md. 4/1-g*).

TİHEK'e başvuru hakkı ayrımcılık yasağının ihlalden "**zarar gören**" kişilere tanınmıştır. Bu zararın, maddi ve/veya manevi nitelikte bir zarar olabilmesi mümkündür. Anılan düzenleme her ne kadar zarar bakımından doğrudan/dolaylı şeklinde bir ayırım yapmasa da STÖ'lerin mağdurlar adına başvuru yaptığı durumda ilgili örgüt, "doğrudan zarar gören"

olarak kabul edilmediğinden başvuru TİHEK tarafından reddedilmektedir. Bu nedenle uygulamada "doğrudan zarar görme" şeklinde bir ölçüt uygulandığı söylenebilecektir. Öte yandan, ayrımcı muamelede somut ve belirli bir mağdurun bulunmadığı bazı durumlarda ayrımcı muameleye maruz kalan gruba mensup olan kişilerin ayrımcılık yasağının ihlali iddialarını incelemiş ve ihlal kararı vermiştir. (Ör. TİHEK'in şarkıcı Gülşen ile ilgili 2023/345, 2023/346 ve 2023/347 sayılı kararları)

Bununla birlikte TİHEK genel olarak ayrımcı bir muameleden doğrudan etkilenmeyen üçüncü kişiler veya STÖ'lerin başvurularını incelememe yönünde bir eğilime sahiptir. Bu nedenle bu tür bir durumda STÖ'lerin ayrımcı muameleyi gerçekleştiren kişilerin kamu görevlisi veya kurumların kamu kurumu olması durumunda, TİHEK yerine Kamu Denetçiliği Kurumuna başvurması halinde başvurunun kabul edilme olasılığı daha yüksektir.

3. Hangi temelerde ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla TİHEK'e başvurulabilir?

TİHEK Kanunu'nda ayrımcılık ne yazık ki sınırlı sayıda temelde yasaklanmıştır (*TİHEK Kanunu, md. 3/2, TİHEK Yönetmeliği, md. 31*). Kişilerin aşağıda belirtilen temeller haricinde ayrımcılığa uğradığını iddia ederek TİHEK'e başvuru yaptığı durumlarda TİHEK tarafından incelenemezlik kararı verilmektedir. TİHEK'e ancak cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş bakımından ayrımcılığa uğradığınız takdirde başvurabilirsiniz.

Yukarıda sayılan ayrımcılık temellerinin zaman zaman TİHEK Kanunu'nda yer verilmeyen ayrımcılık temellerini de içerecek şekilde geniş yorumlanması mümkündür. Ancak bu her zaman mümkün olmayabilmektedir. Örneğin cinsiyet ifadesinin cinsel yönelim temelini kapsayacak şekilde geniş yorumlanması ve TİHEK önüne götürülmesi TİHEK'in geçmişten bugüne verdiği kararlar dikkate alındığında mümkün gözükmemektedir. Bu nedenle TİHEK'e yapılacak başvurularda öncelikle farklı muamelenin yukarıda sayılan nedenlerden birisinin kapsamına girip girmediğinin belirlenmesi gerekmektedir. Girmediği durumda yapılacak başvurunun olumsuz sonuçlanma olasılığının yüksek olduğu akılda tutulmalıdır.

4. Hangi alanlarda ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla TİHEK'e başvurulabilir?

a) Kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri;

- eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetlerden;
- yararlanmakta olan;
- yararlanmak üzere başvurmuş olan;
- bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen;
- kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişmek isteyen kişiler aleyhine ayrımcılık yapılamaz. (**TİHEK Kanunu, md. 5/1**)

Kimler?	Hangi hizmetlerden?	Kime?
<ul style="list-style-type: none"> - Kamu kurum ve kuruluşları, - Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, - Gerçek kişiler, - Özel hukuk tüzel kişileri. 	<ul style="list-style-type: none"> - Eğitim ve öğretim, - Yargı, - Kolluk, - Sağlık, - Ulaşım, - İletişim, - Sosyal güvenlik, - Sosyal hizmetler, - Sosyal yardım, - Spor, - Konaklama, - Kültür, - Turizm, - ve benzeri hizmetlerden. 	<ul style="list-style-type: none"> - Yararlanmakta olan kişilere, - Yararlanmak üzere başvurmuş olan kişilere, - Bu hizmetler hakkında bilgi almak isteyen kişilere, - Kamuya açık hizmetlerin sunulduğu alanlar ve binalara erişmek isteyen kişilere ayrımcılık yapamaz.

b) Kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri, kamuya açık bir şekilde sunulan taşınır ve taşınmazların edinilmesi veya kiralanması ya da bunlar hakkında bilgi alınmak isteyenler aleyhine bunların;

- kiralanması;
- kira akdinin şartlarının belirlenmesi;
- kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi;
- satışı ve devri süreçlerinin hiçbirinde ayrımcılık yapamaz. (**TİHEK Kanunu, md. 5/3**)

Kimler?	Kime?	Hangi konularda?
<ul style="list-style-type: none"> - Kamu kurum ve kuruluşları, - Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, - Gerçek kişiler, - Özel hukuk tüzel kişileri. 	<p>Kamuya açık bir şekilde sunulan taşınır ve taşınmazları;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Edinmek, - Kiralamak, - Bunlar hakkında bilgi almak isteyen kişiler aleyhinde. 	<p>Kamuya açık bir şekilde sunulan taşınır ve taşınmazların;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kiralanması, - Kira sözleşmesinin şartlarının belirlenmesi, - Kira akdinin yenilenmesi veya sona erdirilmesi, - Satışı ve devri süreçlerinin hiçbirinde ayrımcılık yapamaz.

c) Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerine, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde belirtilen istisnalar dışında;

- üye olma,
- organlarına seçilme,
- üyelik imkânlarından yararlanma,
- üyeliğin sonlandırılması ve
- bunların faaliyetlerine katılma ve yararlanma bakımından, hiç kimse aleyhine ayrımcılık yapılamaz. (**TİHEK Kanunu, md. 5/4**)

Kimler?	Kime?	Hangi konularda?
<ul style="list-style-type: none"> - Dernekler, - Vakıflar, - Sendikalar, - Siyasi partiler, - Meslek örgütleri. 	<ul style="list-style-type: none"> - Üyelerine, - Üye olmak isteyen kişilere. 	<p>İlgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde belirtilen istisnalar dışında;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Üye olma, - Organlarına seçilme, - Üyelik imkânlarından yararlanma, - Üyeliğin sonlandırılması, - Bunların faaliyetlerine katılma ve yararlanma bakımından hiç kimse aleyhine ayrımcılık yapılamaz.

d) İşveren veya işveren tarafından yetkilendirilmiş kişi; işverenin çalışanına, bu amaçla başvuran kişiye, uygulamalı iş deneyimi edinmek üzere bir işyerinde bulunan veya bu amaçla başvuran kişiye, herhangi bir sıfatla çalışmak ya da uygulamalı iş deneyimi edinmek üzere işyeri veya iş ile ilgili olarak bilgi edinmek isteyen kişiye;

- bilgilenme;
- başvuru;
- seçim kriterleri;
- işe alım şartları;
- çalışma süreçleri;
- çalışmanın sona ermesi süreçleri dâhil olmak üzere işle ilgili süreçlerin hiçbirinde;
- iş ilanı;
- işyeri;
- çalışma şartları;
- mesleki rehberlik;
- mesleki eğitim ve yeniden eğitimin tüm düzeylerine ve türlerine erişim;
- meslekte yükselme ve mesleki hiyerarşinin tüm düzeylerine erişim;
- hizmet içi eğitim;
- sosyal menfaatler ve benzeri hususlarda ayrımcılık yapamaz. (**TİHEK Kanunu, md. 6/1 ve 6/2**)

4857 sayılı İş Kanunu kapsamına girmeyen her türlü iş ve iş görme sözleşmeleri (**TİHEK Kanunu, md. 6/5**) ve kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam (**TİHEK Kanunu, md. 6/6**) da bu madde hükümlerine tabidir. Dolayısıyla kişinin İş Kanunu'na, Deniz İş Kanunu'na, Basın İş Kanunu'na veya Türk Borçlar Kanunu'na tabi çalışması ya da devlet memuru veya işçi statüsünde olsun veya olmasın kamu kurum ve kuruluşlarında çalışması bir farklılığa yol açmamaktadır. Hangi sektörde hangi statüde çalışırsa çalışsın veya çalışmak için başvursun herkes, TİHEK Kanunu'nda belirtilen ayrımcılık temellerinin herhangi biri temelinde ayrımcılık iddiasını TİHEK'e taşıyabilecektir.

Kimler?	Kime?	Hangi konularda?
<ul style="list-style-type: none"> - İşveren, - İşveren tarafından yetkilendirilmiş kişiler, 	<ul style="list-style-type: none"> - İşverenin çalışanına, - Çalışmak amacıyla başvuran kişiye, - Uygulamalı iş deneyimi edinmek üzere bir işyerinde bulunan kişiye, - Uygulamalı iş deneyimi edinmek üzere başvuran kişiye, - Herhangi bir sıfatla çalışmak ya da uygulamalı iş deneyimi edinmek üzere işyeri veya iş ile ilgili olarak bilgi edinmek isteyen kişiye. 	<ul style="list-style-type: none"> - Bilgilenme, - Başvuru; - Seçim kriterleri, - İşe alım şartları, - Çalışma süreçleri, - Çalışmanın sona ermesi süreçleri dâhil olmak üzere işle ilgili süreçlerin hiçbirinde, - İş ilanı, - İşyeri, - Çalışma şartları, - Mesleki rehberlik, mesleki eğitim ve yeniden eğitimin tüm düzeylerine ve türlerine erişim, - Meslekte yükselme ve mesleki hiyerarşinin tüm düzeylerine erişim, - Hizmet içi eğitim, - Sosyal menfaatler ve benzeri hususlarda ayrımcılık yapamaz.

e) İşveren veya işveren tarafından yetkilendirilmiş kişi, istihdam başvurusunu gebelik, annelik ve çocuk bakımı gerekçeleriyle reddedemez. (**TİHEK Kanunu, md. 6/3**)

Kimler?	Kime?	Hangi konularda?
<ul style="list-style-type: none"> - İşveren, - İşveren tarafından yetkilendirilmiş kişiler, 	<ul style="list-style-type: none"> - Hamilelere, - Annelere, - Çocuk bakımı ile ilgilenenlere. 	İş başvurusunu sadece bu nedenlerle reddedemez.

f) Serbest mesleğe kabul, ruhsat, kayıt, disiplin ve benzeri hususlar bakımından ayrımcılık yapılamaz. (**TİHEK Kanunu, md. 6/4**)

Kimler?	Kime?	Hangi konularda?
Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları	<ul style="list-style-type: none"> - Belirli bir serbest mesleğe girmek isteyen kişilere, - Üyelerine. 	<ul style="list-style-type: none"> - Mesleğe kabul, - Ruhsat, - Kayıt, - Disiplin, - Ve benzeri hususlar bakımından ayrımcılık yapamaz.

TİHEK'e yapılacak başvurular öncesinde mutlaka TİHEK Kanunu ile ayrımcılığın yasaklandığı konulardan birisinin kapsamına girip girmediğinin incelenmesi gerekmektedir.

5. Hangi kişi veya kurumların ayrımcı muameleleri TİHEK'e başvuruya konu olabilir?

Aşağıda sayılan kişi veya kurumların ayrımcı muameleleri TİHEK'e başvuruya konu edilebilir:

- Kamu kurum ve kuruluşları;
- Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları;
- Gerçek kişiler ve
- Özel hukuk tüzel kişilerinin işlem, ihmal ve eylemlerine karşı TİHEK'e başvuruda bulunulabilir. (**TİHEK Kanunu, md. 5/1**)

Kamu kurum ve kuruluşları kavramı, merkezi idare kapsamındaki kamu idareleri ile sosyal güvenlik kurumlarını, mahallî idareleri, sermayesinde doğrudan veya dolaylı olarak kamu payı olan özel kanunlar ile kurulmuş anonim ortaklıkları, diğer kamu idarelerini, bu idarelere bağlı veya bu idarelerin kurdukları veya doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak ortak oldukları her çeşit idare, kuruluş, müessese, birlik, işletme ve şirketleri içermektedir. (**TİHEK Yönetmeliği, md. 4/1-n**)

Yukarıda yer verilen liste haricinde kalabilecek kişi ve kurum neredeyse bulunmadığı için TİHEK'e yapılacak başvurular öncesinde ayrımcı muameleleri gerçekleştiren kişiler veya kurumlar aleyhinde TİHEK'e başvurulup başvurulamayacağına ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

6. Hangi alanlarda ayrımcılık iddiaları TİHEK önüne götürülemez?

TİHEK Kanunu ile aşağıda sayılan farklı muamelelerin ayrımcılık oluşturmayacağı baştan kabul edilmiştir:

- İstihdam ve serbest meslek alanlarında, zorunlu mesleki gerekliliklerin varlığı hâlinde amaca uygun ve orantılı olması kaydıyla ortaya çıkan farklı muameleler. (**TİHEK Kanunu, md. 7/1-a**)
- Sadece belli bir cinsiyetin istihdamını zorunlu kılan durumlar. (**TİHEK Kanunu, md. 7/1-b**)
- İşe kabul ve istihdam sürecinde, hizmetin zorunlulukları nedeniyle yaş sınırlarının belirlenmesi ve uygulanması, gereklilik ve amaçla orantılı olması şartıyla yaşa dayalı farklı muamele. (**TİHEK Kanunu, md. 7/1-c**)
- Çocuk veya özel bir yerde tutulması gereken kişilere yönelik özel tedbirler ve koruma önlemleri. (**TİHEK Kanunu, md. 7/1-ç**)
- Bir dine ait kurumda, din hizmeti veya o dine ilişkin eğitim ve öğretim vermek üzere sadece o dine mensup kişilerin istihdamı. (**TİHEK Kanunu, md. 7/1-d**)
- Dernek, vakıf, sendika, siyasi parti ve meslek örgütlerinin, ilgili mevzuatlarında veya tüzüklerinde yer alan amaç, ilke ve değerler temelinde üye olacak kişilerde belli şart ve nitelik aramaları. (**TİHEK Kanunu, md. 7/1-e**)
- Eşitsizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik, gerekli, amaca uygun ve orantılı farklı muamele. (**TİHEK Kanunu, md. 7/1-f**)
- Vatandaş olmayanların ülkeye giriş ve ikametlerine ilişkin şartlarından ve hukuki statülerinden kaynaklanan farklı muamele. (**TİHEK Kanunu, md. 7/1-g**)

Kanunda sayılan ve yukarıda belirtilen bu istisnalar yoruma muhtaçtır ve yorum yoluyla belirli bir farklı muamelenin sayılan istisnalardan birinin kapsamına girmediğinin ileri sürülebilmesi mümkündür. Dolayısıyla belirli bir farklı muamelenin sayılan istisnalardan birisi kapsamına girmediği kanaatinde iseniz yine de TİHEK'e başvuru yapabilirsiniz.

Aşağıda sayılan işlemler ise TİHEK'in yetki alanı dışında yer almaktadır ve bir başvuruya konu edilememektedir.

- Yasama yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler (TBMM'nin işlemleri);
- Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler (Mahkemelerin ve Cumhuriyet Savcılıklarının işlemleri);
- Hâkimler ve Savcılar Kurulu kararları;
- Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler. (**TİHEK Kanunu, md. 17/4**)

Ayrıca 4857 sayılı İş Kanunu'nun 5. maddesi kapsamına giren ayrımcılık iddialarına ilişkin başvurular, İş Kanunu ve ilgili mevzuatta belirlenen şikâyet usulleri izlendikten sonra herhangi bir yaptırım kararı alınmadığı hâllerde yapılabilecektir. Bu sebeple İş Kanunu'nun 5. maddesi kapsamına giren ayrımcılık iddiaları doğrudan TİHEK önüne götürülememektedir.

7. TİHEK'e başvuruya konu olabilecek ayrımcılık biçimleri nelerdir?

Ayrımcılığın aşağıda yer alan ve TİHEK Kanunu'nda tanımlanan biçimleri TİHEK'e başvuruya konu olabilecektir:

- **Ayrı tutma:** Kişilerin bu Kanunda sayılan temellerden biri veya birden fazlası nedeniyle, bir eylem veya eylemsizliğin sonucu olarak diğerlerinden ayrı tutulması durumu. (**TİHEK Kanunu, md. 2/1-a**)
- **Ayrımcılık talimatı:** Bir kişinin kendi nam veya hesabına eylem ve işlemlerde bulunmaya yetkili kıldığı kişilere veya bir kamu görevlisinin diğer kişilere verdiği ayrımcılık yapılmasına yönelik talimat. (**TİHEK Kanunu, md. 2/1-b**)
- **Çoklu ayrımcılık:** Ayrımcı uygulamanın birden fazla ayrımcılık temeli ile ilişkili olması durumu. (**TİHEK Kanunu, md. 2/1-ç**)
- **Doğrudan ayrımcılık:** Bir gerçek veya tüzel kişinin, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekilde yararlanmasını bu Kanunda sayılan ayrımcılık temellerine dayanılarak engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muamele. (**TİHEK Kanunu, md. 2/1-d**)
- **Dolaylı ayrımcılık:** Bir gerçek veya tüzel kişinin, görünüşte ayrımcı olmayan her türlü eylem, işlem ve uygulamalar sonucunda, bu Kanunda sayılan ayrımcılık temelleriyle bağlantılı olarak, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanma bakımından nesnel olarak haklılaştırılmayan dezavantajlı bir konuma sokulması. (**TİHEK Kanunu, md. 2/1-e**)

- **İşyerinde yıldırma:** Bu Kanunda sayılan ayrımcılık temellerine dayanılarak kişiyi işinden soğutmak, dışlamak, bıktırmak amacıyla kasıtlı olarak yapılan eylemler. (*TİHEK Kanunu, md. 2/1-g*)
- **Mağdurlaştırma:** Eşit muamele ilkesine uyulması veya ayrımcılığın önlenmesi amacıyla idari ya da adli süreçleri başlatan yahut bu süreçlere katılan kişiler ile bunların temsilcilerinin, bu nedenle maruz kaldıkları olumsuz muameleler. (*TİHEK Kanunu, md. 4/2*)
- **Makul düzenleme yapılmaması:** Engellilerin hak ve özgürlüklerini tam ve diğer bireylerle eşit şekilde kullanmasını veya bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere belirli bir durumda ihtiyaç duyulan, mali imkânlar nispetinde, ölçülü, gerekli ve uygun değişiklik ve tedbirler. (*TİHEK Kanunu, md. 2/1-î*)
- **Taciz:** Psikolojik ve cinsel türleri de dâhil olmak üzere bu Kanunda sayılan temellerden birisine dayanılarak, insan onurunun çiğnenmesi amacını taşıyan veya böyle bir sonucu doğuran yıldırıcı, onur kırıcı, aşağılayıcı veya utandırıcı her türlü davranış (*TİHEK Kanunu, md. 2/1-j*)
- **Varsayılan temele dayalı ayrımcılık:** Bir gerçek veya tüzel kişinin, bu Kanunda sayılan ayrımcılık temellerinden birisiyle gerçekte ilgisi olmamasına rağmen, bu temellerden birisini taşıdığı sanılarak hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanma bakımından ayrımcı muameleye maruz kalması (*TİHEK Kanunu, md. 2/1-m*)

8. Makul düzenleme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi hangi durumlarda ayrımcılık oluşturur?

TİHEK Kanunu'na göre, eğitim ve öğretim, yargı, kolluk, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal güvenlik, sosyal hizmetler, sosyal yardım, spor, konaklama, kültür, turizm ve benzeri hizmetlerin planlanması, sunulması ve denetlenmesinden sorumlu olan kişi ve kurumlar, farklı engelli grupların ihtiyaçlarını dikkate almakla ve makul düzenlemelerin yapılmasını sağlamakla yükümlüdür (*TİHEK Kanunu, md. 5/2*).

Dolayısıyla makul düzenleme yükümlülüğünün ihlali ancak engellilik temelinde ayrımcılık bakımından ileri sürülebilir. Örneğin din veya inanç temelinde makul düzenlemenin yapılmaması durumunda, TİHEK'e yapılacak başvuruda ayrımcılık yasağının ihlaline karar verilmeyebilecektir.

9. TİHEK'e başvuru öncesinde yapılması gereken bir şey var mı?

TİHEK'e başvurmadan önce ayrımcılık yasağının ihlaline yol açtığı iddia edilen uygulamanın düzeltilmesinin ihlalden sorumlu olduğu kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerinden talep edilmesi gerekmektedir. Bu taleplerin reddedilmesi veya 30 gün içerisinde cevap verilmemesi hâlinde TİHEK'e başvuru yapılabilecektir. (**TİHEK Kanunu, md. 17/2, TİHEK Yönetmeliği, md. 4/1-I, md. 39**)

İlgili kişi veya kuruma bu tür bir talebin nasıl yöneltmesi gerektiğine dair mevzuatta bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla sözlü, yazılı veya başka bir şekilde yöneltmesi mümkündür. Ancak TİHEK'e yapılacak bir başvuruda böyle bir talebin yöneltip yöneltmediği sorusu bakımından ispatla ilgili bir sorun yaşanmaması için talebin yazılı olarak yöneltmesinde fayda bulunmaktadır.

TİHEK yalnızca telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ihtimali bulunan hâllerde, bu tür bir talepte bulunulması koşulunu aramamaktadır. (**TİHEK Kanunu, md. 17/2, TİHEK Yönetmeliği, md. 39/3**)

TİHEK'e başvuru sonrasında ilk aşama olan ön inceleme aşamasında, diğer hususlar yanında TİHEK'e başvurmadan önce Kanuna aykırı olduğu iddia edilen uygulamanın düzeltilmesinin ilgili taraftan talep edilip edilmediği incelenmektedir (**TİHEK Yönetmeliği, md. 48/1-d**). Bu noktada başvuruya konu uygulamanın düzeltilmesi ilgili taraftan talep edilmeden yapılması durumunda başvuru doğrudan reddedilmemektedir. TİHEK bu durumda başvuruyu aleyhinde şikâyetle bulunulan tarafa göndermektedir. Bu gönderme kararı başvurucuya da tebliğ edilmektedir. Böyle bir durumda TİHEK'e başvuru tarihi, ilgili tarafa başvurunun gönderilme tarihi olarak kabul edilmektedir. Başvurunun gönderildiği kişi veya kurumun 15 gün içerisinde cevap vermesi gerekmektedir. Başvurunun TİHEK tarafından ilgili kişi veya kuruma gönderilmesi üzerine ilgili kişi veya kurum tarafından başvurucuya cevap verilirse, bu cevabın başvurucuya tebliğinden itibaren TİHEK'e yeniden başvuru yapılabilecektir ve bir hak kaybı yaşanmayacaktır. İlgili kişi veya kurum 30 gün içinde cevap vermediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren yine TİHEK'e başvuru yapılabilecektir. Dolayısıyla TİHEK'e başvuru öncesinde ayrımcı muameleden sorumlu kişi veya kuruma başvuru zorunluluğu mutlak değildir.

Son olarak, yapılacak bir başvuru öncesinde TİHEK'e aynı konuda daha evvel başka bir başvuru yapıp yapılmadığının, yapıldıysa nasıl sonuçlandırıldığının araştırılması bir başvurunun olumlu sonuçlanma ihtimalini yükseltebilecektir. TİHEK her ne kadar bir yargı organı olmasa

da Kurumun önüne gelen başvurularda benzer konularda verdiği olumlu kararları dikkate alarak tutarlı hareket etmeyi ön planda tutması gerekmektedir. Bu nedenle daha önce TİHEK tarafından verilmiş kararların incelenmesi bir başvurunun başarı şansını artırabilecektir.

Rehberde dile getirilen öneriler ve dikkat çekilen hususlara tam anlamıyla riayet edilmesi durumunda da ne yazık ki başvurunuzun olumsuz şekilde sonuçlanma ihtimali bulunmaktadır. Bu durumun nedenleri arasında öncelikle ayrımcılık yasağının ihlali iddialarında ayrımcılık oluşturduğu iddia edilen farklı muamelenin TİHEK tarafından bir ayrımcı muamele olarak nitelendirilmemesi yer almaktadır. Ayrıca bir farklı muamelenin ayrımcılık olarak nitelendirilmesinde TİHEK üyelerinin kişisel değer yargıları da önemli bir etken olabilmektedir ve bu sebeple başvurularda ayrımcılık yasağının ihlal edilmediğine karar verilmesi olasılığı mevcuttur. Bu ve bunun gibi başka nedenlerle usule uygun bir başvurunun TİHEK tarafından reddedilme olasılığının göz önünde tutulması ve TİHEK'in olumsuz bir kararı sonrasında başvurulabilecek yargısal usuller bakımından başvuru sürelerinin kısıllığı da dikkate alınarak önceden hazırlık yapılması büyük önem taşımaktadır.

10. TİHEK'e ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla başvuru nasıl yapılır?

TİHEK'e başvuru, TİHEK'e veya TİHEK'in gerekli gördüğü yerlerde açtığı bürolara elden yapılabileceği gibi illerde valilikler, ilçelerde kaymakamlıklar aracılığıyla doğrudan, ayrıca posta, elektronik posta veya faks yoluyla ya da doğrudan Kurum tarafından oluşturulan elektronik sistem üzerinden online olarak yapılabilmektedir. (*TİHEK Kanunu, md. 17/1; TİHEK Yönetmeliği, md. 34*)

Faks veya elektronik posta yoluyla yapılan başvurulara ait dilekçe asılları, 15 gün içinde TİHEK'e gönderilmedikçe başvuru geçerli sayılmaz. Kayıtlı elektronik posta yoluyla yapılan başvurularda bu şart aranmaz. (*TİHEK Yönetmeliği, md. 34/4*)

Başvuruların TİHEK'in resmi internet sitesinde yayımlanan Gerçek Kişiler İçin Başvuru Formu veya Tüzel Kişiler İçin Başvuru Formu doldurulmak suretiyle yapılmalıdır (*TİHEK Yönetmeliği, md. 35/1*). Ayrıca başvurular Yönetmelikte belirlenen zorunlu bilgi ve belgelerin bulunması koşuluyla form kullanılmadan da yapılabilmektedir. (*TİHEK Yönetmeliği, md. 35/2*)

Haklı bir nedenin bulunması hâlinde başvuru yapılan yerde formun doldurulmasına yardımcı olunmak suretiyle sözlü yapılan başvurular da kabul edilebilmektedir. (*TİHEK Yönetmeliği, md. 35/3*)

Varsa başvuru konusuna ilişkin bilgi ve belgeler de başvuruya eklenmelidir. (*TİHEK Yönetmeliği, md. 35/5*)

11. TİHEK'e başvuru yapmak herhangi bir hak kaybına yol açar mı?

Ayrımcılık yasağının ihlalini dava konusu yapmak isteyen kişilerin TİHEK'e başvuruda bulunması dava açma hakkını ortadan kaldırmamaktadır. Dava açma süresi içinde TİHEK'e başvuru yapılması, işlemeye başlamış olan dava açma süresini durduracaktır. (*TİHEK Kanunu, md. 17/3*)

Dava açma süresinin ne olduğu somut durumda başvurulabilecek hukuki yola göre değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin idarenin ayrımcı bir işlemi ile ilgili açılacak bir iptal davasında genel kural, ilgili işlemin yazılı olarak bildirilmesinden itibaren 60 gündür. Bu süre genel kuraldır ve çok sayıda istisnası olabilmektedir. Bu nedenle belirli bir durumda dava açma süresinin ne olduğu, hangi tarihte durmuş kabul edileceği, hangi tarihte devam edeceği gibi hususlarda hukuki yardım alınması gerekmektedir. Aksi bir durumda hak kaybı yaşanması büyük olasılıktır. Bu nedenle bu konuda hukuki yardım alınarak hareket edilmesi önerilmektedir.

12. TİHEK'e ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla yapılan başvurularda ihlal iddiası nasıl ispat edilebilir?

Ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla TİHEK'e yapılan başvurularda, başvuruçunun iddiasının gerçekliğine ilişkin kuvvetli emarelerin ve karine oluşturan olguların varlığını ortaya koyması hâlinde, karşı tarafın ayrımcılık yasağını ve eşit muamele ilkesini ihlal etmediğini ispat etmesi gerekir (*TİHEK Kanunu, md. 21*). Bu düzenleme ayrımcılık iddialarında ispat yükünün paylaşılmasını sağlamaktadır, ispat yükü yer değiştirmemektedir. Diğer bir deyişle ispat yükü hala ayrımcılık iddiasını ileri süren kişi üzerindedir. Ancak bu noktada ayrımcılık yasağının ihlal edildiğinin bütünüyle kanıtlanması aranmamakta, buna ilişkin Kurul üyelerinde ayrımcılık yapılmış olabileceği kanaati uyandırılması yeterli kabul edilmektedir.

Söz konusu olanak herhangi bir delil içermeksizin ayrımcılığa maruz kalındığına dair soyut bir iddiada bulunulmasının yeterli olduğu anlamına gelmemektedir. TİHEK'e yapılacak bir başvuruda ayrımcılık yasağının ihlali iddiasıyla birlikte mutlaka yazılı delil, elektronik delil, tanık delili vs. gibi delillerle başvurulması gerekmektedir. Deliller bakımından bir kı-

sıtlama söz konusu olmamakla birlikte delillerin hukuka uygun şekilde elde edilmiş olması gerekmektedir. Bir vakada ayrımcılık yasağının ihlalini ispat için hukuka aykırı bir şekilde elde edilmiş bir delilin kullanılması, ilgili delili elde eden kişi veya kişilerin hukuki ve cezai sorumluluğunu gündeme getirebilecektir.

Tanık dinlenmesi talebi

TİHEK'e yapıldıktan sonra ön inceleme aşamasını geçen başvurularda inceleme ve araştırma konusuyla ilgili olarak gerek görülmesi hâlinde, TİHEK ve inceleme ve araştırma yapmaya yetkili TİHEK personeli, tanık veya ilgili kişileri dinleyebilme yetkisine sahiptir (*TİHEK Kanunu, md. 20/3*). Ancak TİHEK bu şekilde bir yetkiye sahip olsa da başvuruda tanık isimleri belirtildiyse tanık dinleme yetkisinin TİHEK tarafından resen kullanılabileceği dikkate alınarak başvuru formunda tanık olarak isimleri belirtilen kişilerin dinlenilmesinin talep edilmesi önerilmektedir.

TİHEK bu şekilde bir yetkiye sahip olsa da başvuruda tanık isimleri belirtildiyse tanık dinleme yetkisinin TİHEK tarafından resen kullanılabileceği dikkate alınarak başvuru formunda tanık olarak isimleri belirtilen kişilerin dinlenilmesinin talep edilmesi önerilmektedir.

Yerinde inceleme yapılması talebi

TİHEK'e yapıldıktan sonra ön inceleme aşamasını geçen başvurularda TİHEK'in görev ve yetki alanına giren konularda yerinde inceleme ve araştırma yapmak üzere, TİHEK Başkanının belirleyeceği Kurum personelinin başkanlığında, ilgili kurum ve kuruluşların temsilcilerinin ve diğer kişilerin katılımıyla heyet oluşturulabilmektedir. Heyette görev alacak kamu kurum ve kuruluşları temsilcileri kendi kurum ve kuruluşlarıncı, diğer kişiler ise Başkan tarafından belirlenecektir. Heyetler tarafından yapılan inceleme ve araştırmaların sonuçları Kurum tarafından bir rapor hâline getirilir. Heyetlerin giderleri Kurum bütçesinden karşılanır (*TİHEK Kanunu, md. 19/3*). Bir başvuruda ayrımcılık iddiasının ispatı açısından yerinde inceleme yapılmasının olumlu katkı sağlayacağı düşünülüyorsa yerinde inceleme yetkisinin TİHEK tarafından resen kullanılabileceği dikkate alınarak başvuru formunda yerinde inceleme yapılmasının talep edilmesi önerilmektedir.

İlgili kişi ve kurumlardan bilgi istenmesi talebi

Başvuruya konu ayrımcılık iddiasının ispatı bakımından önem taşıyan bazı bilgi ve belgelerin başvurucunun elinde olmadığı ve ilgili kişi veya kurum tarafından kendisine verilmediği durumlarda başvuruda söz konusu bilgi ve belgeye dayanılması ve bunlara gönderme yapılması mümkündür. TİHEK uzmanları, uzman yardımcıları ve TİHEK Başkanı tarafından görevlendirilen diğer TİHEK personeli, TİHEK Başkanı'nın yetkilendirmesi hâlinde, tüm kamu kurum ve kuruluşları ile diğer gerçek ve tüzel kişilerden ilgili bilgi ve bel-

geleri istemeye, incelemeye ve bunların örneklerini almaya, ilgililerden yazılı ve sözlü bilgi almaya yetkilidir (**TİHEK Kanunu, md. 19/2**). Dolayısıyla başvuruda erişilemeyen bilgi ve belgelere atıf yapılarak bunların TİHEK tarafından ilgili kişi veya kurumdan istenmesinin talep edilmesi mümkündür. Bu tür bir yetkinin TİHEK tarafından resen kullanılmayabileceği dikkate alınarak başvuru formunda belirli bilgi ve belgelerin ilgili kişi veya kurumdan celbinin talep edilmesi önerilmektedir.

Sözlü açıklama yapma talebi

TİHEK, kural olarak dosya üzerinden inceleme yapmaktadır ve bu nedenle başvuru formunun ve eklerinin mümkün olduğunca özenli hazırlanması büyük önem taşımaktadır. Ancak ayrımcılık iddiasının ispatı bakımından yararlı görüldüğü durumlarda başvuru formunda TİHEK önünde sözlü açıklama yapma talebinde bulunulması mümkündür. TİHEK Kanunu'na göre taraflara talepleri hâlinde Kurul önünde ayrı ayrı sözlü açıklama yapma hakkı tanınabilmektedir (**TİHEK Kanunu, md. 18/2**). Bu noktada takdir yetkisi TİHEK'tedir ve TİHEK ihtiyaç duyması halinde başvurucuyu başvuruyu değerlendirdiği toplantısına davet edebilecektir (**TİHEK Yönetmeliği, md. 19/2, md. 28/6**).

Suç duyurusunda bulunma

TİHEK Kanunu'na göre, TİHEK konusu suç teşkil eden insan hakları veya ayrımcılık yasağı ihlallerini tespit ettiği takdirde, bunlarla ilgili suç duyurusunda bulunur (**TİHEK Kanunu, md. 18/5; TİHEK Yönetmeliği, md. 54/1**). Ayrımcılık yasağının ihlalinin oluşturan bazı fiillerin aynı zamanda ceza hukuku anlamında suç oluşturması mümkündür. Her ne kadar mevzuatta kullanılan “bulunur” ifadesinin TİHEK'e bir takdir yetkisi bırakmıyor ve suç duyurusunda bulunma zorunluluğu getiriyor gibi yorumlanması mümkün ise de başvuruya konu olup ayrımcılık oluşturan fiilin aynı zamanda suç oluşturduğu kanaatinde iseniz başvurunuzda TİHEK'ten ihlal kararı ile birlikte bu yönde bir suç duyurusunda bulunulmasını talep edilmesi daha uygun olacaktır.

Başvuru hakkının kötüye kullanılması

TİHEK'i yanıltmak amacıyla kasten, olmayan maddi vakıalara dayanılması veya bu nitelikte belge sunulması, başvurunun değerlendirilmesi noktasında esaslı olan bir unsur hakkında bilgi verilmemesi, başvurunun değerlendirilmesi sürecinde vuku bulan ve söz konusu değerlendirmeyi etkileyecek yeni ve önemli gelişmeler hakkında TİHEK'in bilgilendirilmemesi suretiyle başvuru hakkında doğru bir kanaat oluşturulmasının engellenmesi, medeni ve meşru eleştiri sınırları saklı kalmak kaydıyla başvuru amacıyla bağdaşmayacak surette hakaret, tehdit veya tahrik edici bir üslup kullanılması niteliğindeki başvurular hakkın kötüye kullanılması niteliğindeki başvuru olarak nitelendirilmekte ve reddedilmektedir. (**TİHEK Yönetmeliği, md. 4/1-k**)

13. TİHEK başvuruları nasıl incelemektedir?

TİHEK'e yapılan bir başvuru önce ön incelemeye tabi tutulur. Ön inceleme aşamasında incelenemezlik kararı verilirse, eksikliklerin giderilmesi şartıyla yeniden Kuruma başvuru yapılması mümkündür. (*TİHEK Yönetmeliği, md. 49/4*)

Başvuruların ön inceleme aşamasında TİHEK Yönetmeliği md. 48'de yer alan şartları taşıdığına karar verilmesi hâlinde inceleme ve araştırma aşamasına geçilmektedir. (*TİHEK Yönetmeliği, md. 49/5*).

Bu aşamada TİHEK, ihlal iddiasına muhatap olan taraftan yazılı görüşünü sunmasını ister. Yazılı görüş, istemin tebliğinden itibaren 15 gün içinde TİHEK'e ulaştırılmalıdır. Yazılı görüş, başvurucaya tebliğ edilerek, başvurucaya ilişkin görüşünü tebliğden itibaren en geç 15 gün içinde TİHEK'e sunması istenmektedir. Talep hâlinde TİHEK Başkanı bu süreleri bir defaya mahsus olmak üzere 15 gün uzatma yetkisine sahiptir. Taraflara talepleri hâlinde TİHEK başvuruları değerlendirirken ayrı ayrı sözlü açıklama yapma hakkı tanınabilir. (*TİHEK Yönetmeliği, md. 51*)

TİHEK Başkanı, incelemenin özelliğine göre, ihlal iddiasına muhatap olan tarafın ve başvurucaya görüşlerinin alınmasından sonra, resen veya talep üzerine tarafları uzlaşmaya davet edebilmektedir. Uzlaşma, ayrımcılık yasağı ihlali olduğu iddia olunan uygulamaya son verilmesi veya mağdur açısından bu sonucu sağlayacak çözümleri içerebilir ya da mağdura belli bir tazminatın ödenmesi biçiminde olabilir. Uzlaşma, ihlal iddiasına muhatap olan tarafın ve başvurucaya görüşlerinin alınmasından sonra en geç bir ay içinde sonuçlandırılır. Uzlaşma müzakereleri sırasında yapılan tespitler, alınan beyanlar veya açıklamaların, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılması yasaktır. (*TİHEK Yönetmeliği, md. 52*)

Uzlaşma yoluyla sonuçlandırılmayan başvurular ve incelemeler hakkında ilgili rapora ilişkin müzekkere yirmi gün içinde TİHEK'e sunulur. Bunun üzerine TİHEK, ayrımcılık yasağı ihlali yapıp yapılmadığına ilişkin bir karar verir. (*TİHEK Yönetmeliği, md. 53*)

14. TİHEK ayrımcılık yasağının ihlaline karar verirse hangi yaptırımları uygulayabilir?

TİHEK, ayrımcılık yasağının ihlaline karar verdiğinde, bu ihlalin etki ve sonuçlarının ağırlığı, failin ekonomik durumu ve çoklu ayrımcılığın ağırlaştırıcı etkisi gibi hususları dikkate alarak ihlalden sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri hakkında 2024 yılı için 9.441 TL'den 141.934 TL'ye kadar idari para cezası uygulayabilmektedir. (*TİHEK Kanunu, md. 25/1*)

15. TİHEK'in verdiği para cezaları ihlalden sorumlu olan görevlilere rücu edilebilir mi?

TİHEK tarafından kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları hakkında idari para cezası verildiğinde ilgili kurum tarafından ödenen idari para cezasının, cezaya esas ayırıcı uygulamaya kusuruyla sebebiyet veren memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında görev yapanlara rücu edilmesi hukuken mümkündür. (*TİHEK Kanunu, md. 25/2*).

TİHEK Kanunu'ndaki buna dair düzenleme ilgili kuruma ödediği idari para cezasının ayırıcı uygulamaya sebebiyet veren görevliye rücu edip etmeme bakımından bir takdir yetkisi vermese de uygulamada rücu mekanizmasının işletilmediği durumda TİHEK'e başvuru yapılarak aleyhine idari para cezası veren kurumun bu cezayı sorumlu kişiye/kişilere rücu edip etmediği sorulabilir. TİHEK'in görevleri arasında ayırıcılık yasağının ihlaline dair kararların sonuçlarını takip etmek de yer almaktadır. (*TİHEK Kanunu, md. 9/1-g*)

Ayrıca TİHEK tarafından ayırıcılık yasağının ihlal ettiğine karar verilen ilgili kuruma yazılı olarak başvurularak bu konuda bilgi talep edilebilir. Aksi bir durumda ise önce kurumdan rücu etmesi talep edilebilir ve ardından söz konusu talebin reddi üzerine idare mahkemelerinde dava açılabilir.

Son olarak, konusu suç teşkil eden ayırıcılık yasağı ihlalleriyle ilgili suç duyurusunda bulunulması veya bu fiillerin diğer kanunlar uyarınca idari yaptırıma bağlanmış olması, aynı fiile TİHEK Kanunu kapsamında idari yaptırım kararı verilmesine engel teşkil etmemektedir (*TİHEK Yönetmeliği, md. 54/2*). Bu sebeple başvuruya konu fiille ilgili başka bir idari yaptırım uygulanma olasılığının mevcudiyeti (Ör. İş Kanunu md. 99/1-a'ya göre idari para cezası) TİHEK'in idari para cezası vermesini engellememektedir.

+90 501 212 72 77 info@esithaklar.org
@esitlikizleme @esitlikizlememerkezi
esitlikizlememerkezi.org equalitywatchcentre.org

Consulate General of Sweden

